

Deliller düwünçegi

Category: Filosofiýa, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 22 января, 2025

Deliller düwünçegi

DELILLER DÜWÜNÇEGI

Haýsydyr bir zadyň barlygyny subut edeniňden onuň ýokdugyny subut etmek has aňsat düşyär. Mysal getireliň. Almanyň ýer ýüzünde barlygyny subut etmek üçin onuň ýekejesini alyp görkezmek ýeterlikdir. Emma "Ýer ýüzünde alma ýok" diýyän adam bütin dünýäni, gerek bolsa älem-jahany aýlanyp çykmaly bolar. Eger hiç ýerden alma tapylmasa, onuň ol hakykatdanam, almanyň ýokdugyny subut etsigi bolar. Bu bolsa amala aşyryp bolmajak kyn işdir.

Bir zadyň barlygyny subut edip biljek iki adam tapylsa onda şol zadyň barlygyny inkär edýän müňlerçe adama kim gulak gabardar öydýärsiňiz?!

Diýeli, bir binanyň 999 sany gappsy bar. Şol gapylaryň islendik biri ýapylgy bolsa binanyň içine hiç kim girip bilmez diýsek, ýalňyşarys. Ine, şony inkär edýän adam bolsa mydama şol ýapyk gapyny göz öňüne tutup, hötjetlik edýär. Aslynda bolsa, şol ýekeje gapy ýapylgy ýaly bolup görünse-de, binanyň galan 998 gappsy açykdyr. Yöne käbir adamlaryň kalbyna we gözlerine gubar inendigi zerarly şol ýapyk ýaly görünen gapynyňam açykdygyny görüp bilenoklar. Aslynda 999 gapynyň ählisi-de açykdyr.

■ Mümkincilikler

Älem mümkün bolýan zatlardan emele gelipdir. Başgaça aýdylanda, bu älem bar bolşy ýaly, ýogam bolup bilerdi. Älemin döremegine näçe sebäpler bar bolsa, edil şonçaragam onuň ýom-ýok bolmagyna eltip biljek sebäplerem ýok däldir. Her bir mümkün boljak zat bolsa, haýsydyr bir sebäp bilen baglanyşyklydyr. Diýmek turuwbaşdan älemin döremegini, onuň nähili emele geljegini göz öňünde tutan Beýik Gudrat, onuň ýok

bolup gitmegine eltjek beýleki mümkünçilikleri aradan aýran bolmaly. Elbetde, ol Gudrat diýýänim – Allatagaladyr!

■ Soň emele gelen

Älem bir durkuna duranok, ol birsydyrgyn üýtgäp durýar. Üýtgeýän her bir zat bolsa soň emele gelen bolmaly. Şonuň üçin maddanyň döreýşiniň başlangyç nokady bar. Hawa, maddanyň termodinamika kanunyna görä, yzygiderli ýokluga ymtylmagy, älemiň yzygiderli durkuny üýtgetmegi, Günün ýylsaýyn energiýasynyň azalmagy... ýaly hadysalar her bir barlygyň bir başlangyç nokadynyň bardygyny görkezýär. Owaldan ýok bolup, soň bar bolan her bir barlygyň döredijisi bar. Elbetde, sebäpsiz netije we şahyrsız sygyr döräp bilmeyär. Sebäpler bolsa bir-birine sepleşip bakylyga çenli gidip bilmez. Ol bir ýerde togtamaly bolar. Diýmek, mydama durkuny üýtgedýän, başda ýok bolup, soň emele gelen hem-de döremegi başlangyç bir sebäbe garaşly bolan bu maddy älemiň inženeri hökman bolaýmaly. Ol inžener bolsa – elbetde, Allatagaladyr!

■ Yaşaýış

Yaşaýış – düşündirip bolmaýan täsinlikdir. Hawa, yaşaýış daşky sebäpler bilen düşündirip bolmaýan diýseň täsin gudratdyr. Yaşaýış – Beýik Ýaradanyň bardygyny aýdyň görkezýär. Yaşaýış özüniň täsinligi bilen alymlaryň aklyny haýran edýär. Göýä diýersiň ol dil açyp bize: "Meni ýaradan diňe Allatagaladyr!" diýýän ýaly.

■ Düzgün-nyzam

Her bir barlyk özüni düzýän bölejikleriň belli bir tertip-düzgün esasynda birleşmeleri bilen emele gelýär. Edil şolar ýaly älemde-de, ony düzýän barlyklaryň arasynda düzgün-tertip bar. Bu bolsa, bu älemi düzgün-nyzamly edara edýän nähilidir bir gudratyň bardygyna güwä geçýär. Ol gudrat hem – Allatagaladyr!

■ Sungat eseri

Atomdan adama çenli, öýjüklerden galaktikalara çenli – bütin älemde iñňän ince hem haýran galdyryjy çeperçilik göze ilýär. Hawa, älemde turuwbaşdan her bir eser:

- Öran sünnälenip işlenen;
- Örän gymmatly;
- Örän gysga wagtda hem aňsatlyk bilen emele gelýär;
- Barmak büküp sanardan juda köp;
- Örän çylsyrymly we dürlü-dürlü;
- Yzygiderli.

Daşyndan göräýmäge, çylsyrymly hem-de dürlü-dürlü bolan sungat eseri gysga wagtda, köp sanda döredilende onuň bar gymmaty ýitäýjek ýaly. Emma Allatagalanyň gudraty bilen gapma-garşy bolan zatlar hem bir ýerde jemlenişip, ajaýyp sungat eserini döredýärler.

■ Maksady hem hikmeti

Her bir barlygyň özüne degişli maksady bar. Her bir barlyk haýsydyr bir peýda üçin ýaradılypdyr. Hatda kinniwanja atom hem ummasyz işleriň hötdesinden gelýär. Bu älemde hiç bir zat harlanmaýar. Emma bu älemde adamdan başga, hiç bir zatda beýle manyly işleri amala aşyrara akyl-zehin ýok. Diýmek, älemde göze ilýän şeýle manyly hem çylsyrymly işleri ýoredýän diñe Allatagaladır!

■ Mähir we söýgi

Adamyň isleyän zady juda köp bolsa-da, ol diñe eliniň ýetenini alyp bilyär. Islegler oñarjak-oñarmajak işlerimizden köpem bolsa, biz barybir ýorganymza görä aýak uzatmaga mejbür bolýarys. Bu dünýäde jandarlaryň ýaşamagy üçin ähli amatlylyklar döredilen. Käbir jandarlar edil agzyna eltip berilýän ýaly, aňsatlyk bilen iýmit tapýarlar. Kömegiň iberilmegi, iberilen kömegiň mätäçleri kanagatlandyrmagy bizi oýlandyrýan bolsa gerek?!. Älemiň çäginde baky aýlanyp durjak bu mähir ~ iýmitlendiriş ulgamy, bu gudraty görkezip biljek Beýik Biribaryň bardygyny aýdyň görkezýär.

■ Arkalaşyklar

Biri-birine örän ýakyndyr uzakda bolan her bir janly-jandar öz aralarynda arkalaşykly ýasaýar. Biri-biriniň arasynda hiç hili gatnaşygy, arabaglanyşygy bolmadyk iki dürli jandar arkalaşyp, biri-birine azarsyz ýaşap bilyär (gynansak-da, adamlar muny oñarmaýar). Mysal üçin bakteriyalar, ýer gurçuklarydyr toprak bilen bilelikde, bir maksada gulluk edip ösümlilikleriň dadyna yetişýärler. Şeýle delalatyň bolsa asla yzy üzülmeýär. Diýmek, älem özünüň "Arkalaşyk" dili bilen bize: "Meni ýaradan ýeke-täk Allatagaladır!" diýýär.

■ Arassagylyk

Adamdan asmana çenli, asmandan zeminiň çöketliklerine çenli bütin älemi gurşap alan arassagylyk, tâmizlik özboluşly bir delil hökmünde bize Allatagalanyň bardygyny hem ýeke-täkdigini görkezýär.

Hawa, topragy arassalaýan bakteriyalar, mör-möjekler, garynjalar we nijeme janly-jandarlar... şemal hem ýagyş-ýagmyrlar... okeanlardaky aýsbergler we dürli görnüşdäki sansajaksyz balyklar, dünýämizi bela-beterlerden goraýan atmosfera gatlagy, bedenimizdäki gany arassalaýan kislorod atomy... bular Allatagalanyň gudratyndan diňe käbirleridir.

■ Yüz keşbi

İslendik bir adamyň yüz keşbi özünüň ince aýratynlyklary bilen şu wagta çenli gelip-geçen milliardlarça adamlaryň hijisine meñzemeýär. Bu mydama şeýledir. Bir tarapdan biri-birine meñzeş, ikinji tarapdan biri-birinden tapawutly milliardlarça suraty eliň aýasy ýaly ýerde çekip, soň olaryň arasyndan özüne meñzap biljek milliardlarça suraty aýryp, her bir zada aýratyn şeýkil hem görk bermek üçin çäksiz gudratyň gerekdigi mese-mälimidir. Ýaradan barlygynyň her aýratynlygyny bilyän hem-de şol barlyga islendik şeýkini bermäge güýji ýetýän Beýik Gudrat – Allatagaladır! Hawa, bir adamyň yüzünde ýerleşýän agzalaryny beýleki bir adamyň yüzündäki agzalardan tapawutly

ýaradan we her göze hökmäny suratda tapawutlandyryp boljak aýratynlygy beren – Beýik Allatagaladyr!

■ Ezberlik

Ördegiň jüýjesi ýumurtgadan kellesini çykaran badyna suwda ýüzüp bilyär. Ýumurtgadan çykan garynjaýyklar derrew ýeri köwmek bilen bolýar. Ary gysga wagtda ajaýyp sungat eseri bolan ketegini, möý bolsa kerebini dokap guitarýar. Bularyň edýän işlerine seredenimizde şeýle netije çykarsa bolýar: Janly-jandarlar başga bir älemdede özlerine öwredilip goýberilen maglumatlaryň saýasynda hem-de dogabitdi özünde bar bolan ukyplaryň kömegini bilen şeýle ajaýyp eserleri döredýärler. Yöne adam bolsa bar zady bu dünýä gelip öwrenmeli bolýar. Janly-jandarlarda akyl ýok. Adamlarda bolsa akyl-zehin bar. Diýmek, nähilidir bir gudrat jandarlara ukyp beripdir. Ýogsam olaryň öz-özleri şeýle ukyba eýe bolup bilmezler.

Esli menzil uzaklykda ýumurtga taşlaýan ýylanbalyklaryň balalary ýumurtgadan çykyp-çykmana ýol düşüp, enesini tapýarlar. Bu balyjaklaryň enesini tapyşyny eýsem nädip düşündirersiňz?! Elbetde, olara ýol görkezýän ylahy Gudrat – Allatagaladyr!

■ Ruh hem wyždan

Ruhuň ähmiýeti heniz doly öwrenilmese-de, oña hiç kim ýok diýip bilmez. Hawa, ruh maddy äleme garaşly däldir. Adamyň ruhy baky älemden bu dünýä iberilýär, bu ýerde kemala gelýär. Adamda ruhuň bardygy hem beýik Gudratyň bardygyny görkezýär. Kä pursatlarda birden ýüregimiz gysýar, keýpimiz gaçýar, ýa bolmasa biz nämedir bir zady öňünden syzýarys, hiç bir sebäp ýok wagt dileg edýaris, arzuw-hyýallara gark bolýarys... Her bir adamyň gursagynda wyždan otyr. Wyždan adamy mydama Allatagala imrindirýär. Ýalňyş iş etsek, içimizde nähilidir bir birahatlyk duýýarys, toba edýaris, iň bolmandan goýberen ýalňışlygymyzy töweregimizdäkileriň habarynyň bolmazlygyny isleýaris. Ine, wyždan hem adama beýik Allatagalanyň bardygyny ýatladýan iň uly delilleriň biridir.

■ Taryhyň sapagy

Her bir adam gowy hem ýagşy zatlary söýýär, tersine erbet hem ýaman zatlary bolsa ýekirýär. Diýmek adamda bar bolan bu duýgular adamy ýagşy-haýyr işlere iterip, ýaman ýollardan daşlaşdyrýar. Adama ýagşylyk etmegini, ýamanlygy ýazgarmagy kim buýran bolsa, bu duýgulary onuň gursagyna guýan hem Oldur. Diýmek, adamyň tebigatyny şeýle ýaradan Gudrat – Allatagaladır!

Adamzadyň hiç haçanam dinsiz ýaşamadygyna taryh şaýatdyr. Batyl, hatda gülkünjem bolsa, her bir döwürde diýen ýaly nähilidir bir dine uýyanlar bolupdyr. Onsoňam ynanmaklyk adamyň tebigatynda bar. Diýmek, adamyň tebigatyny şeýle ýaradan Gudrat – Allatagaladır!

■ Duýgular

Adam ogly müňlerçe duýgulary başdan geçirýär. Her bir duýgy adamy baky ýasaýşa imrindirýär. Yöne adamda bir duýgy bar. Şol duýgy gönüden-göni adama beýik ýaradanyň bardygyny görkezýär. Bu duýgy – adamyň bakylyk küýsegidir. Özünde şeýle duýgularyň barlygy sebäpli adam baky ýaşamak isleýär. Soňy bolan islendik eşret adamy bagtly edip bilmeýär. Diýmek, bize şol duýgyny eçilen hem baky Beýik Biribardyr. Şol sebäpdən bizi baky durmuşda – o dünýäde täzeden direltjegem ýene-de ol – Beýik Allatagaladır!

■ Hakykat

On adam yzly-yzyna gelip, bize öýmüziň ýanýandygy barada ýalan sözlese, ömrümüzde ýeke gezegem olaryň dogry geplänini görmesegem, "Belkäm, aýdylanlar dogry bolaýmasyn hoow" diýip olara ynanasymyz geler. Sebäbi ýalançy bolsa-da on adamyň gelip aýdan şol bir habary bizi birneme alada goýar, ynjalykdan gaçyrar.

Şu wagta çenli müňlerçe pygamberler, öwlüýäler-weliler, danalar "Allatagala bardyr we ol ýeke-täkdir. O dünýä bardyr. O dünýäde hasap soraljakdyr. Behişt hem dowzah bardyr" diýip

öwran-öwran nygtap geçipdirler. On sany ýalançy-kezzabyň aýry-aýrylykda şol bir ýalany ýaňramagyna üns berilýän bolsa, müňlerce pygamberiň aýdyp geçen şol bir habaryna, müňlerce akyldaryň şol bir habary tassyklap aýdan dana pähimlerine ynanmaýan adam nähili adam bolup bilerkä?!

■ Gurhan

Gurhan Allanyň kitabydygyny subut etmek maksady bilen din alymlary ymgyr köp ylmy işleri, tefsirleri ýazypdyrlar. Gurhan barada ýazylan bu eserleri okan adam Gurhanyň hakykatdanam beýik Ýaradanyň kelamydygyna göz ýetirer. Gurhanyň Kelamulladygyny (Allanyň kitaby) görkezýän deliller, şol bir wagtyň özünde bize beýik Biribaryň barlygyny açyk görkezýän delildir.

■ Pygamberler

Muhammet pygamberiň (s.a.w) pygamberligini aýan edýän deliller, şol bir wagtyň özünde beýik Ýaradanyň hem barlygyny görkezýär. Sebäbi Allatagala özüniň barlygyny hem ýeke-täkligini adamlara bildirmek üçin ýer ýüzüne pygamber iberipdir. Diýmek, bir pygamberiň pygamberligini görkezýän delilleriň ählisi: "Alla bardyr we birdir!" diýyär.

■ Allaha iman (ynanmak)

Aslynda, Allany inkär edýänlerem kä pursatlarda, başlaryna bela inen wagty Allany ýatlap, Ondan dalda isleýärler. Ýöne başlaryndan bela sowlansoň welin, ýene öñki bolușlaryna bolýarlar. Munuň mysallary sanardan köpdür. Bu ýagdaýy Gurhan şeýle beýan edýär:

"Adama bir zyýan ýetende ol ýatan, oturan ýaz-da dik duran halında bize ýalbarýar. Ýone ony şol zyýandan halas edenimizde, hamala, ýeten zyýan sebäpli, bize ýalbaran özi däl ýaly hereket edýär, ýene öñki bolşuna galýar" ("Ýunus" süresi, 12).

Alla ynanýan her adam şol bir mertebede kämil imana eýe bolup bilmese-de, adam üçin ynanmaklygym näderejede ähmiýetli zatdygy aýdyňdyr. Onsoňam bu duýgy ýaradylyş taýdan adamyň tebigatynda bar bolan iň uly gymmatlykdyr. Ynanmaýanlar, bedeni hem-de maddy keýpi-sapa bilen ömür öturmäge çalyssalar-da, hiç haçan bagtly bolup bilmeýärler. Olar her zada biparh garaýar. Şeýdibem özlerini göz-görtele manysyz durmuşyn gujagyna oklaýarlar. Olar üçin asman manysyz, zemin manysyz, ýürek-wyždan manysyz zatlar... "Daýanara daýanjym ýok, söyenere söýenjim..." diýup pygan edýärler. Küpüriň iň uly betbagtlykdygyny we imanyň bagtlylykdygyny kalbynda duýyan mömin şeýle seslenýär:

"Imansyz ýürek – gursakda oturan gury ýükdür. Hakyky lezzet, ünjüsiz eşret, gamsyz durmuş diňe imanda we iman hakykatlaryndadır".

Şu halda durmuşyndan lezzet almak isleýänler iman bilen durmuşlaryny bezemeli, parzlary ýerine ýetirmeli we günälerden daşda durmaga çalyşmaly. Sebäbi bir adam baky durmuşa yönelmegi başaran bolsa, dünýäsi näçe pany hem-de görgüli bolsa bolubersin, ol adam bu dünýäni Behişte geçmek üçin garaşylýan menzil saýýany üçin, her kynçylyga döz geler we durmuşyndan nalamaz, nähili ýagdaýa düşse-de şükür eder. İne, amal edip başaranlar üçin boýnuñdan tumar edip dakynaýmaly bu sözler bize imanyň näderejede ähmiýetli zatdygyny düşündirýär.

"Zaman-Türkmenistan"

Filosofiýa